

Introïtustekst: uit “volgens Bartje”, hoofdstuk 10

Toen zich weer een groepje om hem heen vormde, sprak hij in een vergelijking: de colporteur ging uit om zijn folders te verspreiden. En bij het verspreiden waaide een gedeelte de straat op; de auto's en fietsers reden er overheen. Een ander gedeelte werd wel door voorbijgangers aangenomen, maar ongelezen weggeworpen. Weer een ander gedeelte kwam terecht bij het oud papier: het werd samen met oude kranten in een papierfabriek verpulpt en bewerkt. Slechts een klein gedeelte kwam in de brievenbussen; de mensen namen de folders eruit en lazen ze. De actie bleek voor honderd procent geslaagd. En met luider stem voegde hij eraan toe: Wie oren heeft om te horen, moet maar luisteren. Zo sprak hij tot hen over veel dingen in vergelijkingen.

Lezing: De gelijkenis van de zaaier, Lucas 15

Overweging

Zo'n idee is riskant, het doet denken aan complotdenkers, die zeker weten hoe het precies zit en geloven. Een zaaier ging uit om te zaaien, heel frappant, maar vorig jaar zag ik het voor mijn huis gebeuren: met grote gebaren pakte een man zaad uit een emmer en strooide dat uit met een breed gebaar over een omgeploegd veldje. Alsof hij zo uit een schilderij van Vincent van Gogh was gestapt. En ja: er viel ook zaad op het pad ernaast en in de sloot - en de vogels pikten een graantje mee.

Uit het leven gegrepen, die gelijkenis van Jezus.

Maar de bijbelse uitleg daarbij roept vragen op: het zaad staat dan voor het woord van God, maar het geheim van Gods koninkrijk dat erachter schuilgaat, zal alleen aan Jezus' leerlingen worden geopenbaard. De rest hoort het wel, maar snapt het niet. Zou Jezus dat echt zo bedoeld hebben? De exclusiviteit die daaruit spreekt, is moeilijk te verteren. Het gaat bij parabels toch om verheldering en niet om verduistering, ze zijn toch niet bedoeld om het volk in verbijstering achter te laten?

Veel theologen denken daarom dat die bijbelse metaforische uitleg niet van Jezus is, maar een latere toevoeging uit de kring van eerste christenen die zich afvroegen waarom zoveel mensen Jezus' boodschap afwezen. Zo ontstond het idee dat het een geheim voor ingewijden was, dat anderen daar blind voor zijn.

Zo ging eind 19^e eeuw het verhaal rond dat er plannen werden gemaakt voor een joodse wereldheerschappij, dat zou dan opgeschreven zijn in de zogenaamde “protocollen van Sion”. Die protocollen bestaan niet, maar het idee leeft nog steeds en is moeilijk te bestrijden, het is voer voor antisemitisten. Net zoals het idee dat een mondiale elite het coronavirus verspreidt via 5G, dat Bill Gates met vaccinaties de bevolkingsgroei wil beteugelen of dat het virus gemaakt is door China als biologisch wapen.

De overtuiging dat een kwade genius ons kapot wil maken, en dat de wereld er blind voor is. Een gevaarlijk idee: “wij snappen het wel, maar jullie niet.” Gevaarlijk, want Jezus is toch voor iedereen gekomen, waarom zou de menigte onkundig moeten blijven van het messiasgeheim? Hoe elitair willen we zijn als “gelovigen”?

Insluiting en uitsluiting, het komt veel voor in religies, en dat zou niet zo moeten zijn.

Je kan de gelijkenis ook anders uitleggen, bijvoorbeeld: Karel Eykman vertelt aan kinderen dat zaaien op het boerenland grof gebeurt. Ze stoppen niet elk zaadje apart in de grond, zoals je in je

achtertuint doet, nee, ze gooien het wijds over het veld. En dan doet het er niet toe of alles wel precies goed terecht komt, als er maar genoeg opkomt. Net als de folders die verwaaien of in de papierbak terecht komen: geeft niks, als er maar een paar mensen zijn die het gelezen hebben en er iets goeds mee gaan doen. Oftewel: hoe kunnen wij zelf de goede aarde zijn, waarin het zaad wortel kan schieten. Dan moeten we niet e druk bezig zijn met onszelf of de zorgen van alledag. Met deze benadering haal je de angel van exclusiviteit eruit.

Een andere mogelijkheid is om het beeld van de zaaier te spiegelen aan onze eigen ervaringen: we hebben het allemaal wel eens mee gemaakt, dat we gezaaid hebben, maar niets konden oogsten. De energie die je in relaties steekt of waarmee je een nieuw initiatief begint, het levert niet altijd wat op. Afgelopen jaren hebben veel mensen moeizaam overeind moeten houden wat ze in betere tijden gezaaid hebben, toen er nog perspectief was. Soms is het toeval of domme pech als het zaad verwaait in de wind of op onvruchtbare bodem valt.

Tegenslag en mislukking horen bij het leven, die fundamentele onzekerheid maakt mede de zin van zaaieren uit. Ook Jezus oogst niet alleen goede vruchten, we zien een afwisseling van enthousiasme en teleurstelling. Toch houdt hij vertrouwen in de toekomst, het is de kunst voor ons om dat ook te doen, ook als de oogst mislukt is.

Tot slot kunnen we bij Jezus' collega's, de rabbijnen in de leer: zij zien parabels als handvatten waarmee je een zware kruik kunt dragen. Of als draad waarmee je een labyrint kunt inlopen, of als lampje van een stuiver waarmee je een grote schat kunt vinden.

Dat lampje of die draad kan in onze gelijkenis is het getal vier: de vier plekken waarop het zaad terecht kan komen, verwijzen naar vier manieren van leren. Als een spons, die alles opneemt, of als een zeef, die het belangrijke van het onbelangrijke onderscheidt. Je kunt leren als een trechter, het ene oor in, het andere uit of als een zijgdoek, die de droesem vasthoudt en de wijn laat lopen.

Hoe leren wij? Als een spons, een zeef, een trechter of een zijgdoek?

Er zijn ook vier manieren om een vraag te stellen, zoals bij het joodse Pesachfeest. Dan stellen vier zonen een vraag bij de maaltijd: een wijze vraag, een simpele vraag, een gewone vraag en een slechte vraag. Wat is dan een slechte vraag? Dat is geen echte vraag, maar kritiek van buitenaf die niet getuigt van interesse in het antwoord.

Het is als iemand die vraagt "Waarom zie ik je nooit meer in de kerk?", of "waarom kijk je niet naar de live stream" - niet om te horen wat de werkelijke reden is, maar om te laten merken dat hij vindt dat je wel eens vaker mag komen of kijken. Of als iemand vraagt "Hoe gaat het met je" zonder te luisteren naar het antwoord, omdat ze eigenlijk iets over zichzelf wil vertellen.

Hoe stellen wij elkaar vragen, op een wijze, simpele, gewone of slechte manier?

Blijven we er met onze aandacht bij als we antwoord krijgen?

In elk mens, ook in ons, kan een wijs kind met goede vragen schuilgaan, maar ook een kind dat slechte vragen stelt.

Deze rabbijnse benadering van de gelijkenis is niet zozeer een afwijzing van een bepaalde groep – die het zaad laat verwaaien of het verspilt – maar meer een appel op ons allemaal om goede vragen te stellen. Om op de goede manier te luisteren en te leren. Met aandacht.

We kunnen de gelijkenis dus op vier manieren verstaan:

De bijbelse metaforische uitleg van exclusiviteit is de minst aantrekkelijke.

Sympathieker is wat Eykman en Bartje zeggen: "het is niet erg als niet al het zaad goed terecht komt" en dan kunnen we ons afvragen hoe we zelf de goede aarde kunnen zijn waarin het zaad wortel kan schieten.

Ten derde kunnen we nadenken over hoe we leren en luisteren, en welke vragen we stellen.

Houden we onze aandacht erbij?

Het meest troostrijk is ons te spiegelen aan het beeld van de zaaier, want die gaat altijd door,

weer of geen weer. Ook in tijden van oorlog of pandemie zijn er altijd mensen die doorgaan en de boel overeind houden, gelukkig wel.

Het heeft zin om te blijven zaaien, dat hebben we afgelopen jaren geleerd.

Laten we de moed daarom niet opgeven, en blijven zaaien, want het weinige dat in goede aarde valt, levert soms onwaarschijnlijk veel op.

Zo moge het zijn, daar doen we het voor.

Amen

Slottekst: van Seneca, Romeins filosoof in de eerste eeuw:

Ook na een slechte oogst moet men zaaien.

Ekklesia Leiden
Rapenburg 100
2311GA Leiden.
www.ekklesialeiden.nl
info@ekklesialeiden.nl